

Slotbericht (leken-)¹broederconferentie COTAF (8 t/m 12 april 2024)

Van maandag 8 tot en met vrijdag 12 april 2024 hield de COTAF-conferentie van onze ordes (de provincies van Roemenië, Hongarije, Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk-Wallonië en Nederland-Vlaanderen en de custodie van Zwitserland) de broederconferentie.

Uit alle entiteiten waren broeders aanwezig. In totaal zouden er 27 deelnemers geweest zijn, maar in de weken voorafgaand aan de conferentie moesten vier broeders afzeggen: drie (twee Duitsers en een Fransman) vanwege gezondheidsproblemen en één uit Nederland omdat zijn aanwezigheid als gardiaan in zijn community juist in deze week niet gemist kon worden.

Het uiteindelijk aantal deelnemers was daarmee 23. Dat is circa 11% van het aantal broeders in de provincies. (Het oorspronkelijk aantal deelnemers lag net boven de 13%). Daarbij moet in acht worden genomen dat veel van de niet deelnemende broeders 80+ zijn. In een enkel geval was een broeder verhinderd vanwege werkzaamheden of wilde een broeder niet deelnemen.

Van deze broeder waren er drie tussen 71 en 80, drie tussen 61 en 70, acht tussen 51 en 60, vijf tussen 41 en 50 en vier tussen 31 en 40 jaar oud.

Basis van de conferentie was de vragenlijst vanuit het generalaat. Daarop reageerde ongeveer 25% van de broeders. Met name het aantal respondenten uit Hongarije en Nederland was laag. Het aantal reacties uit Roemenië en Vlaanderen zelfs 0. Bij dit aantal tellen wij ook enkele ‘boze’ reacties op het feit dat een dergelijke conferentie wordt georganiseerd.

Vragenlijst

Vanuit de vragenlijst, was de opdracht van het organisatieteam, moesten thema's worden gehaald. Dit werd als lastig ervaren, omdat de vragenlijst wel heel erg over vorming ging. Het werd wel duidelijk dat dit binnen de COTAF niet of nauwelijks een thema is. Wat wel enorm duidelijk werd, was dat (A) de broeders vaak zeer ontsteld waren over de (in hun ogen) herintroductie van de term ‘lekenbroeder’ en (B) in iets mindere mate broeders tegen dit soort bijeenkomsten zijn die (in hun ogen) de oude tweedeling in de orde weer terughalen. Zie daar ook de reden dat broeders pertinent niet deel wilden nemen.

Zowel het organisatieteam als de deelnemers waren er daarom van overtuigd dat het gewenste thema ‘vorming’ niet als zodanig op de agenda zou moeten. De gekozen thema's waren daarom: (1) onze identiteit als franciscaan in Europa, (2) ons leven in broederschap in Europa en (3) ons leven in een gesecculariseerd Europa. Drie thema's die voor de ene ‘te algemeen’ (want voor alle franciscanen geldend) waren en voor andere juist fijn (want niet te specifiek voor alleen de broeders).

Verloop van de dagen

Het organisatieteam had alle broeders gevraagd om maandag aan te komen bij de FMM-zusters van Domus Maria delle Rose in Santa Maria degli Angeli. 's Avonds hielden we voor het avondeten een welkomstwoord. Op de dinsdag-, woensdag- en donderdagochtend stonden steeds een van de thema's centraal. Na het ochtendgebed en de Mis bij onze medebroeders in Porziuncola en het ontbijt bij de zusters gaf een lid van het organisatieteam een kleine inleiding op het thema. Daarna gingen we in (wisselende) groepjes van 4 of 5 broeders uit elkaar om over de thema's te spreken. De resultaten gaven we daarna in het plenum terug.

In de middag bezochten we dan steeds een of meerdere plekken in Assisi. (San Rufino, Chiesa Nuova, Santa Chiara en San Damiano op dinsdag; om op die laatste plek de vespers mee te bidden. Op woensdag bezochten we de San Francesco en het Sacro Convento (onder leiding van br. Thomas Freidel OFM Conv) en baden we de vespers in de Porziuncola mee. Op donderdag bezochten we de broeders van de Carceri, waar we uitstekend ontvangen werden met koffie, fris en lekkers, om daarna rondgeleid te worden om tenslotte ook daar de aanbidding en de vespers met de zusters en broeders daar mee te maken. Die avond hielden we een gemeenschappelijke recreatie

¹ Op de haakjes komen wij in de loop van dit bericht terug.

met de FMM-zusters. Op vrijdag tenslotte begon de dag als de voorgaande dagen, maar aanvaardde iedereen na het ontbijt de terugreis.

Het nut van een dergelijke bijeenkomst

Als belangrijkste gespreksonderwerp, zowel uit de (al dan niet in briefvorm) reacties op de vragenlijst, op de officiële momenten als ook tussendoor, bleek toch sterk het nut van een dergelijke bijeenkomst te zijn. Daarbij leek vooral de angst centraal te staan, enkel de tweedeling die we hebben proberen overwinnen, weer opnieuw te creëren. Wat de deelnemers tot participatie had overgehaald was de mogelijkheid het internationale karakter van de orde te beleven en verder de wetenschap dat andere conferentie nog lang niet zover zijn bij het overwinnen van de kloof tussen broeders en broeders-priester.

Broederorde

De geschiedenis en de Kerk hebben van de beweging rond Franciscus, waar tussen maar een enkele priester zat, en dus een broederorde vormden, een klerikale orde gemaakt. In het idee van de bisschoppen zijn franciscanen 'praktisch' bij de hulp van het bedienen van de sacramenten. Het resultaat is geworden dat de mensen niet weten van het bestaan van de broeders. Elk van ons heeft negatieve ervaringen van moeten uitleggen dat 'broeder' niet betekent dat je nog in opleiding bent of dat je wellicht maar een 'simpele ziel' bent. (Denk daarbij aan vraagstellingen als: ben jij priester of *slechts* lekenbroeder?)

De wereld (her)kent priesters en zusters/nonnen. Broeders – vroeger te vaak verscholen achter 'de paters' – zijn onbekend. Soms moeten wij zelfs zeggen dat wij 'mannelijke zusters' zijn om duidelijk te maken wat we zijn.

Ook binnen de orde hebben wij allemaal wel negatieve ervaringen hiermee op gedaan. Soms omdat broeders-priester nog altijd denken dat we voor klussen als schoenenpoetsen daar zijn, maar juist ook, omdat de broeders-priester vanuit de tijd dat uit 'nederigheid'/'minder zijn' per sé taken wilden doen, waarvoor zij voorheen hun neus ophaalden. Zij kunnen alles en wij niet (sacramenten bedienen). Daardoor worden wij soms als 'broeders-met-een-defect' gezien.

Eén orde, twee gelijkwaardige roepingen

De gelijkheid waar de orde zo naar streefde is dus wezenlijk minder bereikt dan men denkt. Het lijkt te ontkennen dat het een op zich staande roeping is, die God ons geeft. De kerk kent roepingen voor: het huwelijk, het priesterschap, het (permanent) diaconaat, het godgewijde maagdenwijding, het zusterschap én het broederschap. Wij vragen de orde dit veel duidelijker te erkennen. Dit begint al in de vormingstijd. Daarop komen we zo terug.

Wij willen de orde oproepen zich hier op her te bezinnen om zo weer dichter bij Franciscus' idealen te komen. Wij zijn een broederschap. Het broeder-zijn staat centraal. De rest komt er bij: of je nou koster, leraar, schoolhoofd, kok, priester, gastenbroeder, verpleger, dokter of tuinman bent.

We moeten erkennen dat onze orde twee gelijkwaardige roepingen kent: die tot broeder en die tot broeder-priester.

We zijn ons er goed van bewust dat wij een heterogenere groep vormen dan de broeders-priester. Dat begint er al mee dat een deel van de broeders daadwerkelijk de roeping tot broederschap ervoer en anderen wellicht priester wilden worden, maar daartoe de studiec capaciteit mistten en daarom geen priester konden worden. Dit maakt het ingewikkelder om over ons als één groep te spreken.

We leven ons leven vanuit liefde en als antwoord op Gods roeping. Daarom zeggen we er elke dag opnieuw 'ja' tegen.

Lekenbroeder en 'broeder-niet-priester'

Zowel de termen 'lekenbroeder' als 'broeder-niet-priester' worden als vervelend ervaren. 'Lekenbroeder' is ouderwets, onduidelijk en stuit op protest bij onze broeders en zusters van de OFS die terecht stellen dat zij de ware 'lekenbroeders' en 'lekenzusters' zijn. 'Broeder-niet-

priester', zoals een veelgebruikt alternatief is, is zo mogelijk nog vreemder, omdat je benadrukt wat je niet bent. Je zegt ook niet: "ik ben 'niet-blond', 'niet-vrouw' of 'niet-leraar'"...

Wij willen aangesproken worden als 'broeder'. Voor 'de anderen' in de orde, vinden wij Jezus' oproep én Franciscus' wens indachtig (laat je geen 'vader' (dus 'pater') noemen!), zouden de termen 'broeder-diaken', 'broeder-priester' en (het meest gebruikelijke) 'broeder-bisschop' mogelijk zijn. Dat brengt ons terug naar de titel van dit bericht en de haakjes die daarin vermeld staan. Wat ons betreft was het een 'broederconferentie'.

Taakverdeling

Wij constateren verder dat bij het verdelen van de taken binnen de orde (als definator, commissaris, secretaris, enzovoorts) de broeders-priesters vaak eerder 'aan bod' komen dan de broeders. Het priesterschap heeft echter geen enkele invloed op het wel of niet geschikt zijn voor de taak. Enerzijds zou het goed zijn als men de taken op dit punt 'blind' verdeelt, anderzijds zouden deze taken juist bij de broeders terecht kunnen komen, zodat de broeders-priesters de tijd kunnen besteden aan dat waarvoor ze priester geworden zijn: het verdelen van de sacramenten. Iets waar deze tijd met zijn priestertekort naar snakt. Zo is het in een van de COTAF-provincies al jaren gebruikelijk dat de gardiaans per definitie géén broeders-priester zijn.

Gebed

Een groot vooroordeel dat wij ervaren is dat broeders-priester ons verwijten dat zij het drukker hebben dan zij. Dat is iets ook terugkwam in de vragenlijst. Ons perspectief hierop is dat wij merken dat wij als broeders een grotere waarde hechten aan het gemeenschappelijke gebed. Onze medebroeders-priesters verzuimen er nog wel eens met (in onze oren smoesjes) dat 'biecht horen', de 'Mis lezen' en 'pastorale gesprekken' voeren voor hen ook gebed is en dat voor hen het gemeenschappelijke gebed daarom 'te veel' wordt.

Voor ons broeders is het gemeenschappelijke gebed één van de hoofdpijlers onder ons broederlijk samenleven. En door onze aanwezigheid daar, wordt ons dan 'verweten' dat wij het rustiger hebben... ondanks takenpakketten in kerk (koster, pastoraat, etc.), zorg, onderwijs, communicatie, et cetera. Onze mening is, dat de broeders-priester blij mogen zijn, dat wij het gemeenschappelijk gebed, als teken voor de wereld, gaande houden. Het maakt van ons een 'geestelijke gemeenschap' in plaats van een 'groepje samenwonende mannen.' In kleine gemeenschappen ervaren wij het gebed als intenser, dan in de grotere gemeenschappen.

In het Europa van nu, merken we dat de wereld de spiritualiteit van Clara en Franciscus en het gebed heel hard nodig hebben.

Vorming

Zoals gezegd was de vorming van de broeders geen groot thema, omdat de vorming binnen de COTAF als goed wordt ervaren. Slechts enkele kleine aanbevelingen. In de meeste provincies wordt tijdens de vorming de vraag gesteld "wil je priester worden?". Andere provincies vraagt consequent "wil je broeder of wil je broeder-priester worden?" Dat laatste is veel beter. Het laat zien dat er in onze orde die twee gelijkwaardige roepingen mogelijk zijn. Wie slechts de 'halve' vraag stelt, wekt onbewust het idee dat priester worden de standaardoptie is, het andere een alternatief.

Vaak lijkt de vorming sterk gericht op zo'n standaardoptie (priester worden), de focus zou op het 'broeder-zijn' moeten liggen.

Een tweede aanbeveling is dat het goed is in het vormingsteam (en dan met name het noviciaatsteam óók een broeder te benoemen. Het is voor elke broeder, ook zij die priester willen worden (of reeds zijn wanneer zij intreden), goed en verrijkend.

Een derde aanbeveling is, en die grijpt terug op de taakverdeling, broeders én broeders-priester goed toe te rusten voor opdrachten die ze worden toevertrouwd. Nu staan franciscanen geregeld voor taken waarvoor ze niet opgeleid zijn. Overigens lijkt daar een neiging te zijn nog altijd bij

broeders-priester te denken dat men na een wijding op eens álles kan en elke taak kan behartigen, wat natuurlijk niet zo is.

Broederlijk samenleven in gemeenschap en entiteit

Goede onderlinge communicatie is van wezenlijk belang om goed samen te kunnen leven als gemeenschap. Ieder lid van de gemeenschap moet bereid zijn iets persoonlijks te delen met anderen. Alleen kan het begrip voor elkaar groeien. Het is daarbij zeer belangrijk de gedeelde zaken ‘intern’ te houden. Wanneer je jouw persoonlijke verhaal op de plaatselijke weekmarkt terug hoort, kijk je in het vervolg wel uit voor je weer iets zegt.

Communicatie is in grotere gemeenschappen een grotere uitdaging dan in de kleinere. Wanneer communicatie zich slechts nog afspeelt via mail en WhatsApp (dat wil zeggen om de rechtstreekse confrontatie te mijden) is dat een rode vlag. Dan begint het punt dat de gemeenschap uiteen gaat vallen.

Het vraagt moed om problemen binnen de gemeenschap bij de gardiaan aan te kaarten, maar het is van wezenlijk belang. Soms heeft een gardiaan de neiging ‘iedereen te vriend te houden’ om als vriendelijk gezien te worden. Dat is een slecht teken. Een goede gardiaan is geen pleaser. Het gevaar bestaat namelijk dat (een) broeder(s) er misbruik van gaan maken. Ook dat is een rode vlag. Dit alles hangt vast aan de gelofte van gehoorzaamheid. De naam van deze gelofte bevat zowel in het Duits als het Nederlands een stukje dat komt van het werkwoord ‘horen’. Deze gelofte vraagt erom binnen gehoorafstand van elkaar te blijven. Dan kun je horen wat de ander nodig heeft én kun je er op vertrouwen dat de ander ook jouw nood hoort.

Wij merkten in onze kleinere provincies een te grote focus op de vraag “welke gemeenschappen houden we?” in plaats van de vraag “welke broeders zijn er en wat willen en kunnen die?” Deze tweede vraag zou centraal moeten staan.

Wat betreft alles wat er onder deze kop vermeldt staat, zien wij geen verschillen tussen de broeders en de broeders-priesters. Het geldt voor ons allemaal even zeer.

Missionair

Hoewel in veel talen een vreemde vertaling gemeengoed is geworden (‘gaat heen in vrede’), eindigt de H. Mis met de woorden ‘ita missa est’: ‘je bent gezond’. We zijn dus allemaal gezond. Ook dit is een punt dat zeker niet is voorbehouden aan de broeders-priester. Onderstaande geldt dan ook weer voor alle franciscanen.

Onze orde is een missionaire orde. Met het woord ‘missionair’ bedoelen we niet meer het ouderwetse ‘zieltjes winnen’. Met de woorden van Franciscus ‘preken, desnoods met woorden’ indachtig gaat het er om present te zijn en door je (nederige, vredelievende en vriendelijke) doen en laten een voorbeeld te stellen.

We zien daarin geen onderscheid tussen de broeders en de broeders-priesters. Wel zien we een klein voordeel bij ‘ons’. Mensen van buiten vinden ons vaker gemakkelijker toegankelijk. Bij een broeder-priester zien ze toch altijd ‘het ambt’ wat doorschemeren. De broeders zijn meer op ooghoogte. Met ons kunnen ze op ooghoogte over geloofsthema’s praten.

Het gaat erom present te zijn. Beweeg je in habijt tussen de mensen; op het station, in de tram, op een bankje voor het klooster. Het maakt mensen (onder aanvoering van de H. Geest) nieuwsgierig, ze zullen je aanspreken. Zo is er contact gelegd. Het is precies zoals Franciscus (hoofdstuk 16 van de voorlopige regel) ons voorschrijft/aanbeveelt. We stellen vast dat ‘nieuwe evangelisatie’ een begrip is dat gekaapt is door sommige moderne, nieuwe en ultraconservatieve evangelisatiebewegingen. Zij gebruiken een veel agressievere methode om met mensen in contact te komen met als doel hen tot het christendom te bekeren. Bijvoorbeeld door mensen spontaan zelf aan te spreken, langs de deuren te gaan, te demonstreren voor abortusklinieken enzovoorts. Dat is niet onze weg. Op deze wijze zit je de Heilige Geest in de weg: ze zetten kwaad bloed en komen dan juist verder van hun doel af te staan. Wij waarschuwen dan ook voor het gebruik van de term ‘nieuwe evangelisatie’, omdat deze verkeerd (negatief) geïnterpreteerd zal worden.

Natuurlijk kunnen we er ook moeilijke gesprekken ontstaan, bijvoorbeeld over het seksueel misbruik uit het verleden (en helaas ook nog heden) binnen de Kerk. Onze ervaring is dat daar eerlijkheid, openheid (erkennen van de pijn) en een luisterend oor het beste werkt. Zelfs een slachtoffer kan zich begrepen voelen, zodat heling vergemakkelijkt wordt. We zien dat in alle onze landen commissies daar goed werk doen.

Het gaat er, nogmaals om, present te zijn. Nieuwe wegen hoeven we daarbij niet te schuwen: een flashmob in een tram om aandacht te vragen voor daklozen, aanwezigheid tussen andere groepen (bijvoorbeeld moslims of zigeuners) en tussen 'deelgroepen' daarbinnen daar vrede stichten, wandelend door de stad gaan enzovoorts. Het zijn allemaal voorbeeld uit 'de praktijk'.

Het present zijn zit ook in welke taken wij oppakken. De Kerk is geneigd ons sterk het parochiepastoraat in te trekken. Onze franciscaanse spiritualiteit is echter meer een spiritualiteit van sociale zaken (armen, zieken, zoekenden, enz.).

Soms lijken we ons blind te staren op nieuwere gemeenschappen die gemakkelijker nieuwe leden trekken. Maar we mogen niet vergeten dat wij, in tegenstelling tot hen, kunnen bogen op en traditie van 800 jaar. De franciscaanse spiritualiteit heeft de tand des tijds doorstaan, ze heeft stevige wortels en dat is ons grote voordeel ten opzichte van hen wiens wortels nog niet zo vast staan.

Overig

Sinds kort kent onze orde een werkgroep 'nieuwe franciscaanse levensvormen'. We zien dat zij goed werk doen. Wij onderschrijven in hun werk dat: leven in broederschap, leven in gebed en leven in contact met andere (en dan vooral arme) mensen en van hen leren centraal staan.

Wij stellen vast dat de Kerk te veel met zichzelf bezig is, alsof ze het wiel opnieuw wil uitvinden. De Kerk moet bereid zijn een deel van haar macht op te geven en daadwerkelijk, net als Franciscus, op ooghoogte met mensen in contact treden en zichtbaar zijn op straat. In deze tendens vormen wij als franciscanen de voorhoede.

De verschillen tussen de entiteiten van de COTAF worden vaak behoorlijk benadrukt. Wij hebben tijdens deze dagen (wederom) ervaren dat wij allen voor dezelfde uitdagingen staan en dat verschillen groter lijken dan ze daadwerkelijk zijn. Op dit vlak zijn de verschillende talen binnen Europa, en de COTAF in het bijzonder, toch het grootste. Ondanks die uitdaging in talen hebben wij genoten van deze broederlijke ontmoeting. Wij zien vol vertrouwen uit naar de toekomst die zonder twijfel internationaler zal zijn.

Wij leven allemaal in een gesecculariseerd Europa. Dat is een feit. Dat betekent ook dat in al onze landen Kerk en Staat strikt gescheiden zijn. Wij zijn daar blij mee. We zouden niet graag leven in een 'katholieke versie' van Iran, waarin bisschoppen en kardinalen de dienst uitmaken.

Tenslotte

Wij willen dit slotbericht beëindigen met enkele dankwoorden. Allereerst aan ons generale bestuur dat de moed heeft – waarschijnlijk ondanks alle weerstand – deze weg te gaan en ons de kans te geven als broeders onze mening te geven over de orde. We zijn ons er namelijk zeer van bewust dat de positie van onze medebroeders in andere conferenties minder evenwichtig is ten opzichte van de broeders-priesters.

Verder danken wij hartelijk onze zusters franciscanessen missionarissen van Maria (FMM) van Domus Maria delle Rose in Santa Maria Degli Angeli voor de grote gastvrijheid en de franciscaanse zusterlijkheid waarmee zij ons ontvangen hebben.

Ook danken wij de broeders van de gemeenschappen Porziuncola en San Damiano voor hun gastvrije ontvangst in gebed en Mis, br. Thomas Freidel ofm conv voor het gastvrije ontvangst in de San Francesco en het Sacro Convento en de broeders en zusters van de Carceri in hun warme onthaal in gemeenschap en kapel.

Het laatste dankwoord is voor onze eigen medebroeders in onze entiteiten: zowel hen die het mogelijk maakten dat wij enkele dagen onze gemeenschappen konden verlaten als hen waar we op heen- en terugreis gastvrij werden opgenomen.

Het ontvangst in de plaatsen onderweg en in en om Assisi is wellicht niet de 'ware vreugde' zoals Franciscus die omschreef, maar het is wel een grote vreugde om op zoveel plaatsen als broeders en zusters bij elkaar thuis te kunnen zijn.

Namens alle deelnemers aan de COTAF Broeder conferentie,
Het organisatie team

Fejes broeder István (Hongarije)
Broeder Mathias Müller (Zwitserland)
Broeder Hans-Peter Bartels (Nederland)

PS We vernamen uit elke entiteit dat enkele broeders-priesters (met name de jongere) ook een dergelijk proces voor hen wensten. Wellicht zou de generale curie hierover na te denken?